

Teološko poimanje dostojanstva života i patnje – katolički doprinos bioetici

Ana Jeličić

Sveučilišni odjel za forenzične znanosti,
Sveučilište u Splitu

Sažetak

Medicinska perspektiva života kroz kvalitetu (zdravlje) i teološka, kroz svetost, nisu dijametralno suprotne perspektive života. One se susreću u bioetici, integrirajući svoja polazišta, vizije i ciljeve, međusobno se nadopunjujući kroz dijalog u svrhu očuvanja života u svim njegovim oblicima.

Tematsko-znanstvena bliskost filozofije, medicine i teologije očitovala se već u antici a aktualna je i danas. Poimanje života (kroz zdravlje ili svetost, *bios i/ili zoe*), boli (kao bolesti odnosno patnje), čovjeka (kao vladara svijeta ili kao odgovornog su-stvoritelja), osobe (kao tijela i duše odnosno *Bogusličnog* bića) modela liječnika (kao oca, gospodara života ili njegova čuvara), pacijenata (kao bolesnika ili kao *Christus patiens-a*), bolesti (kao kazne za grijeha do poimanja bolesti kao upozorenja i poziva na obraćenje) samo su neke dodirne tačke navedenih znanosti koje su ujedno i raskrižja na kojima se one mimoilaze.

Teološki koncept osobe, zdravlja, patnje, života i dostojanstva koji se oblikovao u moralnoj teologiji i teološkoj antropologiji (personalizmu) obogaćuju svojim specifičnostima bioetiku kao novo orijentaciono znanje

i pluriperspektivnu disciplinu koja, poštujući različitosti pojedinih znanosti, potiče na saradnju i ljubav prema životu koja je temeljni vjerski ali i bioetički imperativ.

Ključne riječi: život, svetost, patnja, bolest, bol, osoba, dostojanstvo, odgovornost, savjest, ljubav

1. Uvod

Starogrčka i kršćanska kultura oduvijek su povezivale ljekarsku struku s filozofijom a od srednjeg vijeka i s teologijom, posebno moralnom. Referentna tačka promišljanja i djelovanja svima im je bio čovjek, njegova egzistencija i blagostanje, ali i neizbježnost ljudske patnje.

Medicina se kroz povijest vrpoljila između pacijenta i bolesti, a s naglim tehnološkim razvojem, posljednjih godina, sve veću prednost davala je bolesti. S druge strane, Crkva i njen moralni nauk nastavili su gajiti svoj terapijski duh vodeći brigu o čovjeku-osobi i njegovu životu prema kojem su izgradili i sačuvali trostruki stav: *poštovanje, ljubav i služenje*.

Ovim svojim etičkim i pastoralnim zadacima – poštivanje, ljubljenje i služenje životu – teološko-moralni nauk ali i (moralni) teolozi ne samo da su našli svoje mjesto i izborili svoj glas u medicinskoj etici već su udarili temelje novoj znanstvenoj disciplini, posvećenoj ispitivanju etičnosti, nužnosti, ispravnosti, dopuštenosti i granicama znanstveno-bio-medicinskog zadiranja u (ljudski) život – bioetici.

Do danas se katolička teologija afirmirala kao neizostavni i integrativni dio hrvatske i svjetske globalne bioetike kojoj daje specifični religijski okvir razmišljanja i djelovanja. Njeno zalaganje prepoznatljivo je kroz ideje i projekte koji insistiraju na vjeri u *svetost, darovanost, smislenost i dostojanstvo* (ljudskog) života koji se tumači kao poziv i prilika za suobličavanje Bogu, koje se posebno zbiva u najtežim ljudskim situacijama: onda kada čovjek upadne u tamu, besmisao, bol, kada izgubi zdravlje, kada ga muči osjećaj krajnje osamljenosti, kada se suočava sa smrću ili kada nailazi na tuđu ravnodušnost. Kršćanska teologija u tim trenucima vidi posebnu milost i izričaj ljubavi Boga prema čovjeku, ali i primjer odnosa kojeg bi čovjek trebao uspostaviti s drugim čovjekom.

Osim o životu, kroz kršćansku teološku antropologiju gradio se stav i o čovjeku koji je pozvan na odgovornost prema životu, odbranu života, zaštitu i promicanje života, jer jedino on među živim bićima ima su-stvoriteljsku snagu kojom utječe na tok života, njegov razvoj ili zastoj. Čovjek je nosilac odgovornosti spram života u svim uvjetima i životnim okolnostima.

Ukratko, teološka nastojanja koja se temelje na božanskoj objavi a idu u prilog neotuđivom dostojanstvu ljudske osobe, svetosti života, odgovornosti, ljubavi i savjesti u trenucima privremene bolesti ili uvijek prisutne patnje, izazov su bioetici, a njihova vjerska i teološka interpretacija smatraju se posebnim doprinosima kršćanske religije modernoj bioetici.

2. Dodirne teme i tačke razilaženja između medicine, teologije i filozofije

Pacijenti u staroj Grčkoj nisu donosili odluke o svom liječenju niti su imali pravo glasa kada se radilo o terapijskim metodama kojima su ih njihovi ljekari podvrgavali. Vladalo je uvjerenje da se medicinskom praksom ne može baviti čovjek koji nije prepun kreposti ili kojem jedina namjera nije činiti dobro te su stoga ljekari uživali maksimalno povjerenje svojih pacijenata. Pravdali su to povjerenje savjesnim i stručnim radom koji se smatrao umjetnošću. Dva najvažnija principa, neškodljivost i dobrohotnost, bila su okosnica tog umijeća. Društvo je u takvom, moralno besprijekornom ljekaru, vidjelo i spasitelja i oca, a svojim paternalističkim stavom on je uvjerljivo vršio svoju misiju, služio je životu, čuvajući zdravlje svojih sugrađana. Čak petstotinjak godina prije nego što se kršćanski Bog objavio na zemlji grčki ljekar na to se zaklinjao pred bogovima Olimpa. Polagao je zakletvu kojom se obavezivao poštivati prve službene profesionalne etičke norme i dužnosti. U protivnom, bio bi osuđen na nesretan život i na umjetnički neuspjeh.¹

U gotovo istom periodu, Aristotel, utemeljitelj *filozofije o ljudskim stvarima*, odnosno etike kao filozofske discipline, poslužio se figurom ljekara da bi ostatku društva dao primjer ispravnog etičkog djelovanja, odnosno dobrog čovjeka. Dok je filozofe krasila istinitost u spoznaji kao najveća moralna i profesionalna vrijednost, kvaliteta ljekara očitovala

¹ Medicina se, naime, smatrala umijećem, vještinom i umjetnošću.

se u njegovu etičkom djelovanju. Jedni su se brinuli za zdravlje duše, drugi, tijela,² a saradnja ljekara i filozofa bila je neminovna.

Na taj način stari Grci žustro su vodili brigu o sveukupnom dobru čovjeka. Holistički su mu pristupali i time preduhitrili ono što moderna medicina studira tek nekoliko godina unazad kao psihosomatske poremećaje. Antički svijet na taj način dokazivao je da itekako dobro razlikuje patnju (duševno stanje) od boli (tjelesno stanje) odnosno bolesti, čime se danas posebno bavi moderna psihologija.

Spomenuta razlika boli od patnje jasnije se očitovala u kršćanskoj religiji. Utjelovljeni kršćanski Bog svojim je otkupiteljskim djelom na križu patio, ne i bio bolestan. Zapravo, Krist je bolest upotrebljavao da bi očitovao svoje božansko porijeklo, kroz čudesna ozdravljenja on je iskazivao i svoje milosrđe i saosjećanje, brigu i ljubav prema bolesnima, ili tjelesno osakaćenima. Ozdravljenje se smatralo čudom a ne pozitivnim terapijskim učinkom, dok su se zdravlje i bolest smatrali darom. Iskustvo je pokazivalo da je dio tog darovanog života uvijek i patnja koja ima različite forme a ne samo tjelesnu bol odnosno bolest. Uzor bolesniku bio je *Deus patibilis*, bog koji ne pati tek povremeno, već Bog koji vječno ostaje na križu, divinizirajući svaku ljudsku bol.³ Ona postaje vrsta Božije pedagogije ili ozračje teofanije. Po njoj Bog stavlja na kušnju, poučava, pročišćava, obogaćuje čovjeka koji može po boli upoznati vapaje svoga srca. On je može učiniti roditeljicom vjere i ljubavi. Ista može biti znak blagoslova i milosrđa Božjeg.⁴ Osim toga, bolest može biti put ulaska u zajedništvo s drugima i izlazak iz osamljenosti.⁵

Pozitivna strana bolesti i boli nije nepoznata ni u biologiji ni medicini. Bol signalizira opasnost, nešto što ugrožava ili prijeti zdravlju. U psihološkom smislu može upozoravati čovjeka da pretjeruje u nečemu, da ne poštuje granice svojih fizičkih sposobnosti i sugerira mu promjene.⁶

² Up. Ivan Čehok, "Filozofija i medicinska etika", *Društvena istraživanja*, god. 5 (1996), br. 3–4 (23–24), str. 597–608.

³ Up. Alessandro de Franciscis, "Malattia e guarigioni: Lourdes 1858–2011.", *Il Signore guarisce tutte le tue malattie. Dimensione antropologica e teologica della malattia*, Associazione medici cattolici Italiani, San Paolo, Milano, 2013, str. 7–39.

⁴ Up. Gianfranco Ravasi, *Che cos'è l'uomo*, San Paolo, Milano, 2012.

⁵ Up. Claudio Ciancio, *Del male e di Dio*, Morcelliana, Brescia, 2006.

⁶ Up. Maurizio P. Faggioni, *Il dolore e la cura del dolore in prospettiva cristiana*, u: *Bioetica del dolore* (a cura di Giorgio Giovanelli), Edizioni Cantagalli, Siena, 2010.

Osim spram bolesti, boli i patnje, Isus je za kršćane postavio novi model liječnika, za razliku od onog grčkog ali i starozavjetnog, te je uzdigao položaj pacijenta. Do Kristova javnog djelovanja bolesnik se smatrao grešnikom, čovjekom koji je kažnjen za svoje grijehе ili grijehе svojih predaka, a Kristovim riječima i čudima on postaje osoba kroz koju se očituju djela Božja.⁷

“U evanđeoskom smislu bolesnik je *Christus patiens*, a liječnik *Christus servus*”.⁸ Ljekar u kršćanskoj viziji svog poslanja postaje sluga Kristov, pozvan je služiti Bogu koji se objavljuje i kao Ljubav a ne samo križonoša.

Tematsko-znanstvena bliskost filozofije, medicine i teologije očitovale se i u srednjem vijeku. Tada je naime crkveno učiteljstvo formiralo katoličku moralku koja na teološkim fakultetima obrazuje buduće svećenike ali i ljekare. Ova dva životna i profesionalna poslanja imali su zajedničko polazište u svom obrazovanju – filozofiju; isti cilj – doprinos razvoju života, čovjeka, zdravlja i blagostanja; poneka razilaženja u poimanju bolesti i patnje te jasna mimoilaženja u metodama i pristupima spomenutom. Medicina je tražila načine prevencije i saniranja bolesti, a teologija je tražila njen smisao, načine prihvaćanja, mirenja i življenja s bolešću, te je naglašavala neizbježnost patnje, otkupiteljsku snagu bola i njezin nadnaravni smisao koji je utemeljen u misteriju otkupljenja i spasenja.

Osim na hodnicima zajedničkih institucija i katedrama, svećenici (filozofi i teolozi) i ljekari, oduvijek su se susretali u svim važnijim pitanjima života i smrti do te mjere da se u ovom kontekstu može demantirati Aristotel, koji je vjerovao da medicina započinje s filozofijom, a da filozofija prestaje s medicinom.

U novije vrijeme savremena medicina spasila je etiku od zaborava, spuštajući je iz teorijsko apstraktnih sfera u konkretni ljudski život i to ne samo pod vidom zdravlja i bolesti, već obuhvaćajući sveukupni život na Zemlji, što nas naposljetku dovodi do bioetike kao najčvršće dodirne tačke filozofije, teologije i medicine. U razdoblju od 1965. do 1975. godine upravo su teolozi, kako katolički tako i protestantski, poput

⁷ Niz je primjera u Svetom pismu. Npr., jasno se očituje ovo poimanje bolesnika u Ir. 9, 2–3, kada Isus odgovara zašto je slijepac slijep.

⁸ Luka Tomašević, “Kršćanska bioetika”, *Bioetički svesci*, Katedra društvenih znanosti, – Medicinski fakultet Rijeka, br. 43, 2002, str. 8.

B. Häringa, R. McCormicka, B. Ashleya, K. O'Rourkea, J. Fletchera, C. Currana, S. Hawerwasa, J. Fuchsa, P. Ramseya, znatno doprinijeli rađanju te nove znanstvene discipline koja je ispočetka bila sinonim za novu medicinsku etiku.⁹

3. Teološki koncept života i zdravlja

U spomenutom razdoblju vidno se mijenjala slika svijeta. Možda su novonastale promjene izazvale rađanje bioetike a možda je bioetika mijenjala svijet, što se napose očitovalo i u medicini. *Nova medicinska situacija* odražavala je *novu povijesnu situaciju* u kojoj se našlo čovječanstvo, zahtijevajući *novu medicinsku etiku* koja se ispočetka poistovjećivala s bioetikom. Međutim, bioetika se metodološki i predmetno u razmjerno kratkom vremenu od početnog stadija "nove medicinske etike" preobrazila u integrativnu orijentacijsku znanost.¹⁰

U vremenu u kojem se rađala bioetika medicina se vrpeljila između pacijenta i bolesti, dajući sve veću prednost bolesti. Istovremeno, Crkva i njen moralni nauk nisu gubili terapijski duh niti zanimanje za pacijenta kao čovjeka patnika. Prema samom (ljudskom) životu teolozi su nastojali zadržati isti trostruki stav koji su stoljećima gradili: *poštivanje, ljubav i služenje*. Po moralnom teološkom nauku, život smo dužni poštivati, braniti i promovirati, a ne ga samo održavati, strahujući za njegovu kvalitetu. Time u prvi plan dolaze dostojanstvo i odgovornost spram života.

Takvi stavovi i dužnosti spram života izranjaju iz kršćanskog vrednovanja života kao dara Božijeg, dara koji je čovjeku povjeren i darovan i koji nužno uključuje brigu za život i nastojanja oko poboljšavanja njegove kvalitete. To je pogled na život iz perspektive obećanog života u punini, a to iščekivanje života u zajedništvu s Bogom diktira onda i ljudsko djelovanje za života. Na taj način kršćanski govor o darovanosti odnosno svetosti života ne isključuje govor i nastojanja oko kvalitete istog, već ga integrira u svoju nauku i pastoral.

⁹ Up. Luka Tomašević, "Bioetički izazovi. Izazovi globalne bioetike i biotehnologije", *BS 76* (2006), br. 2, str. 395–415.

¹⁰ Up. Ante Čović, "Pojmovna razgraničenja: moral, etika, medicinska etika, bioetika, integrativna bioetika", *Bioetika i dijete. Moralne dileme u pedijatriji*, (ur. Ante Čović, Marija Radonić), Pergamena, Hrvatsko društvo za preventivnu i socijalnu pedijatriju, Zagreb, 2011.

Razilaženje između medicine i teologije nastalo je onda kada se govor o kvaliteti pretvorio u govor o fizičkom zdravlju, dakle tijelu, jer teološka antropologija kvalitetu procjenjuje i u odnosu na druge ljudske dimenzije poput moralnosti i duhovnosti. Čovjek nije tijelo, naglašava teološki nauk, on ima tijelo. Za teologiju je puno važniji integritet ljudske osobe. U teološkoj perspektivi ljudskog blagostanja i zdravlja tijelo se ne promatra kao skup anatomskih ili fizioloških karakteristika već prvenstveno kao element koji čovjeka stavlja u odnos s drugim ljudima i svijetom koji ga okružuje.¹¹ Osim toga, medicina gleda na bolest kao nešto što dolazi izvana i napada, obuzima čovjeka, prvenstveno njegovo tijelo, dok teologija razmišlja o kvaliteti života i zdravlju koji ovise o čovjekovu nutarnjem stanju, njegovoj raspoloživosti spram života, duhu, krepostima, vrijednostima, emocijama i vjeri. Imajući u vidu integritet osobe, koja je duh i tijelo, jasno je da, govoreći o ljudskoj boli, govori o onoj boli koja pogađa čovjeka u cjelovitosti, sve njegove dimenzije, čitav njegov život.¹² Njena interpretacija može biti proizvoljna,¹³ ali smisao te boli, ostaje misterija, poput zla kojemu je bol tek jedan oblik inkarnacije.

4. Temelji ljudskog dostojanstva i odgovornosti

4.1. Bogosličnost

Papa Ivan Pavao II, čiji *corpus dottrinale* obuhvaća gotovo sve najznačajnije bioetičke teme¹⁴, nije život proučavao i promovirao u okviru antropologije, već kristologije i kreacionizma, i to pod tri vida – život kao *dar*, *pravo* i *milost*. Upravo je time kršćanstvo dalo posebni religijski okvir poimanja života, dublji smisao životu, ljudskom djelovanju i poslanju, od onog formalnog, etičko-normativnog. To se odrazilo i na medicinsku praksu ali i ljekare koje sam Papa naziva služiteljima i čuvarima života, a ne gospodarima.

¹¹ Up. Carlo Casalone, “La persona malata, tra crisi e progetti”, *Il Signore guarisce tutte le tue malattie. Dimensione antropologica e teologica della malattia*, Associazione medici cattolici Italiani, San Paolo, Milano, 2013, str. 39–52.

¹² Up. Maurizio P. Faggioni, *Isto*.

¹³ Bol ima dvostruki vid, onaj koji se medicinski tretira, bilo da se bol želi izbjeći, ublažiti ili eliminirati, i onaj u kojem je bol subjektivni doživljaj, osjećaj, bol koja možda nema biološko uporište, poput tjeskobe.

¹⁴ Papa je najviše pažnje bioetičkim temama posvetio u svojoj enciklici *Evangelium vitae*.

Osim što je pokušavala urediti odnos čovjeka prema životu (zdravlju i bolesti), a onda i odnose među ljudima, pod sva tri gore spomenuta vida, moralna teologija promovirala je još dvije istine koje se temelje na Božanskoj objavi ali i na naravnim datostima. To su poimanje čovjeka kao osobe i neotuđivo dostojanstvo ljudske osobe.

Osoba je biće stvoreno na sliku Božiju, ona je su-stvoritelj, biće pozvano na dijalog sa samim sobom, a time i na odgovornost. Iz te bogosličnosti proizlazi ljudsko dostojanstvo.

Insistiranje na dostojanstvu ljudske osobe smatra se još jednim velikim doprinosom kršćanske religije modernoj bioetici koja se pokazala novim, zanimljivim i izazovnim prostorom za reanimaciju ne samo kršćanske misli već i njena pastoralnog djelovanja.

Mada kršćanstvo uvijek ističe, kako smo spomenuli, darovanost života, ono nikada ne umanjuje čovjekov zadatak u odnosu na život, a to su oblikovanje života i izbor života.¹⁵ Čovjek, naime, svojom su-stvoriteljskom snagom utječe na tok života, njegov razvoj ili zastoj. Samim tim, čovjek je za njega neupitno odgovoran i to u svim životnim okolnostima, posebno u bolesti.

4.2. Dostojanstvo u patnji

Teološko nastojanje oko razumijevanja ljudske patnje koje u konačnici ostaje otajstvo, za razliku od bolesti, ima za cilj pomoći čovjeku koji boluje. Govor o patnji kao putu spasenja ili kao o pruženoj mogućnosti, buđenju i pozivu na bolji i puniji život, život u svetosti, nije zahvalan govor, ali obuhvaća ono što u medicini ostaje zapostavljeno. Patnja je veća od same bolesti ili boli, ona obuhvaća i njihove nuspojave poput izoliranosti, osjećaja osamljenosti, sažalijevanja i tuge. Propustiti, pasti, pogriješiti, razboljeti se, imati potrebu za drugim i ovisiti o njemu, može čovjeka odvesti u dva smjera: na put na kojem će odrastati ili na onaj na kojem će se sramiti vlastitog stanja. Tek u novije vrijeme bolest se promatra kao poziv na preispitivanje vlastitih vrijednosti, kao nova životna prilika a onda i sam dar.

¹⁵ Izabрати život bez obzir na njegovu kvalitetu okosnica je teološkog poimanja života koji ima svoju vrijednost i dostojanstvo bez obzira na bolest. Bolest je iskustvo prekida uobičajenog životnog ritma, prekid veze unutar organizma, ali i socioloških veza. To je ono što priječi normalan tok stvari i odnose s drugima. Patnja i bol često znače gubitak komunikacije, tišinu kao izričaj nerazumljivosti, neshvaćenosti. Bol izaziva paralizu misli i djelovanja, ali ne i kraj života. (up. Caludio Ciancio, *Isto.*)

U patnji se naime očituje Božije spasenjsko djelo pa patnja dobija svoj spasiteljski smisao. Ona je šira od bolesti, kompleksnija, zahtjevnija i teža. Mada ostaje misterija, vrijedna je poštovanja i saosjećanja. Obuhvaća, osim fizičke, i moralnu dimenziju, onu duhovnu, a time pogađa cijelog čovjeka a ne samo njegovo tijelo. Osjećaji praznine, osamljenosti, napuštenosti i iznevjerenosti razaraju savremenog čovjeka više od fizičke bolesti i boli. Svetopisamski recept sadrži tri komponente koje olakšavaju ali i rješavaju duhovne patnje: *ljubav*, *zajedništvo* i *solidarnost*.

Teološka interpretacija patnje (duhovne, emotivne i tjelesne) usmjerava patnika na povjerenje u Boga, ukazujući na potrebu prihvatanja novog stanja, vlastitih osjećaja ali i prava, potreba i dužnosti. Tražiti smisao i značenje patnje mogući je i novi izvor boli, ali je neminovno za otkrivanje smisla života, za otvaranje srca nadi i ljubavi,¹⁶ a otuda proizlazi specifikum kršćanske odgovornosti koja ne proizlazi iz kodeksa već se inspirira ljubavlju i odgovara savjesti.¹⁷

5. Ljubav prema životu, vjerski i bioetički imperativ

Najuzvišeniji oblik ljubavi u kršćanskoj vjeri i nauci pokazao je Krist svojom smrću na križu. Time je ljubav dobila spasonosnu i spasiteljsku dimenziju koja se ostvaruje u patnji. Očitovanjem božanske ljubavi kroz bol, patnju i smrt ljubav se predstavlja kao sposobnost žrtvovanja, odricanja, strpljivosti, nade, vjere, podnošenja i trpljenja.¹⁸

Ljubav je početak, motiv, vodič i mjerilo moralnog življenja. Kao regulativ ljudskog ponašanja postala je i okosnica skrbi za ljudski život i oblikovanja posebnog ethosa u svim sferama ljudskog života i djelovanja. Tiče se odnosa čovjeka prema životu (bolesti i zdravlju) i prema bližnjem.

Taj odnos inspiriran je božanskom ljubavlju koja se očituje tamo gdje i kada se čovjek bori s osamljenošću, boli, patnjom, tugom. Onda

¹⁶ Up. Paola Bassani, “*L'alleanza medico-paziente verso la resilienza*”, *Il Signore guarisce tutte le tue malattie. Dimensione antropologica e teologica della malattia*, Associazione medici cattolici Italiani, San Paolo, Milano, 2013, str. 39–52

¹⁷ Filozof Hans Jonas konkretnije je od katoličkih moralnih teologa skrenuo pažnju javnosti na rizičnosti napretka koji ima nepredvidive posljedice i dao smjernice za novu vrstu etike – etiku odgovornosti. Mada je prvenstveno osmišljena kao princip globalno-političkog djelovanja, ova etika našla je svoje mjesto i u prirodnim znanostima.

¹⁸ Ove karakteristike ljubavi posebno ističe sv. Pavao u svom *Hvalospjevu ljubavi* (1 Kor. 13, 1–13).

kada mu se čini da ga je Bog napustio, da je nesposoban ili ravnodušan spram ljudske boli i patnje, on se pokazuje kao ljubav i to ona ljubav koja inspirira odnos čovjeka prema bolesniku i patniku. Kristova patnja na križu nije drugo do spasiteljska ljubav, a svaka ljudska patnja obavijena je onda Božijom ljubavlju i brigom za patnika. Patnja može biti poziv na vjeru, pouzdanje, nadu, snagu i hrabrost. Trpljenjem se, drugim riječima, ne gubi zdravlje, sposobnosti i mogućnosti; njome se i dobija. U trpljenju se izoštravaju nove kreposti i vrijednosti te se bistri cilj. Može se doći do spoznaje da u ograničenom, slabom, ranjivom, prolaznom i propadljivom tijelu i tjelesnom zdravlju postoji duh koji upravo kroz bol i patnju može oživjeti i ozdraviti. Zato se u patnji i trpljenju mogu očitovati duhovna i moralna zrelost i veličina čovjeka.¹⁹

Kako čovjek treba postupati prema drugom čovjeku? – još je jedno ključno pitanje koje zahtijeva odgovor. Osim u bioetici²⁰ ono se na velika vrata vratilo i u teološko promišljanje unutar kršćanskog personalizma.

Kršćanski katolički nauk smjernice i odgovor na ovo pitanje može tražiti samo u odnosu čovjek – Isus Krist. Ono je ključ razumijevanja čovjekova dostojanstva koje je obilježeno stvorenosću na sliku Božiju, dakle bogosličnosću, kao slobodno, razumno te beskrajno ljubljeno biće. Iz tog odnosa Bog – čovjek, proizlaze i norme ponašanja i uređuju se odnosi čovjek – čovjek (onda i ljekar – pacijent) ali i čovjek – priroda.

Teološka perspektiva života kojom se obogaćuje integrativni bioetički pogled na svijet upravo je promatranje života iz perspektive teologije stvaranja i spasenja.

I dok se prirodne znanosti muče, tražeći načine opstanka života na zemlji, kršćanska teologija, koja se temelji na božanskoj objavi i obećanjima, govori o spasenju kao opciji koju Bog nudi čovjeku, a ovaj je ostvaruje s njim u saradnji, slijedeći njegove smjernice i zapovijedi te svoju savjest kao duhovnu instancu ili glas Dobra, koji je najvažniji valutativni kriterij o ispravnosti naših odluka i postupaka, kako u zdravlju tako i u bolesti.

Starozavjetna zapovijed “ne ubij”, koja je svojevremeno inspirirala i pionira bioetike Fritza Jahra, u ovom kontekstu znači isto što i “pusti da se rodi, omogući život, ozdravi ga, promiči, poštuju, liječi”. Ovo

¹⁹ Vidjeti više u: Giovanni Paolo II, *Salvifici doloris. Lettera apostolica sul senso cristiano della sofferenza umana*. Poline, Milano, 1984.

²⁰ Up. Michele Aramini, *Bioetica e religioni*, Paoline, Milano, 2007.

nije specifično vjerska zapovijed jer su iste i profesionalne dužnosti medicinskog osoblja. Ipak, tipični kršćanski doprinos očituje su u odgovoru na pitanje zašto to činiti? – dakle u motivu – a to je ljubav. Zapovijed ljubavi u kršćanskoj vjeri utemeljuje ali i nadilazi moralne i profesionalne dužnosti i zapovijedi te služi kao orijentir djelovanja koje u vidu uvijek mora imati neotuđivo dostojanstvo, vrijednost, svetost i neponovljivost darovanog života. Taj život nešto je više od *biosa*, više od fizičke vitalnosti, on je i *zoe*, život koji se rađa krštenjem, a sadrži fundamentalnu orijentiranost prema Bogu, koji nudi život vječni.

6. Zaključak

Perspektive života kroz kvalitetu (zdravlje) i svetost nisu dijametralno suprotne perspektive ukoliko shvatimo da svetost u ovom kontekstu ne znači svetu stvar nego zajedništvo, savez, udruženje, poštivanje i vjernost čovjeka prema čovjeku.²¹ Zapravo, to su perspektive koje se susreću u bioetici, integrirajući svoja polazišta, vizije i ciljeve, živeći u međuovisnosti.

Bioetika koja se brine za čitavu Zemlju, svijet, ove i buduće generacije,²² kojom vlada stav poštovanja i straha (strahopoštovanja) prema životu²³ i koja je vođena principom odgovornosti – postala je most koji je povezao ne samo humanističke i prirodne znanosti nego i njih s religijom, kulturom, tradicijom i umjetnošću. Zahvaljujući tom mostu, možemo govoriti ali i raditi na zajedničkoj izgradnji boljeg svijeta i kvalitetnijeg života koji nužno mora uključivati vrijednosti koje ih štite, brane i čuvaju.

Ljudska patnja može se pokazati pravim izazovom za bioetiku jer se u njoj sijeku biologija i teologija, medicina i filozofija, znanost s nadom, vjerom i molitvama.²⁴ Ona može biti jedan od integracijskih elemenata koji bioetiku čine znanošću za budućnost.

²¹ Up. Michele Aramini, *Bioetica e religioni*, Paoline, Milano, 2007.

²² Globalna bioetika kao most prema budućnosti paradigma je Van Rensselaera Pottera, oca bioetike, američkog onkologa.

²³ Albert Schweitzer, njemački teolog, filozof, liječnik, muzičar, humanitarac i nobelovac, smatra se idejnim pretečom bioetike zbog promocije stava strahopoštovanja prema cjelokupnom životu.

²⁴ Up. Gianfranco Ravasi, *Isto*.

Da bi se to ostvarilo, potrebno je promijeniti pasivni etički stav mirovanja, izbjegavanja, nečinjenja zla, ili konformističkog i pesimističkog prepuštanja i prilagođavanja novim situacijama u aktivno zalaganje. Drugim riječima, ide se prema pozitivnom pristupu etici i moralu, prema osobnom angažmanu i odgovornosti koja se ne pita samo što ne smijem činiti, već što je na meni da uradim.²⁵

Vjera u stvorenost čovjeka na sliku Božiju temelj je kršćanskog personalizma, kršćanskog humanizma i morala, srce je kršćanske antropologije koju kršćanstvo nudi bioetici kao svoj specifični doprinos. Ta ista vjera formulira i ideju života koji je darovan i svet te stav ljubavi i poštivanja svega stvorenog i od Boga darovanog, čemu je Bog jedini gospodar. Iz takvog stava poštivanja, a možemo reći i zahvalnosti, implicitno proizlazi princip odgovornosti, reciprociteta, neškodljivosti i dobrohotnosti te one teološke struje koje se zalaže protiv znanstvene, političke, privredne i kulturne sklonosti ka manipuliranju i kreiranju ljudskog života, čemu je danas sklona i medicina.

Pokušali smo kroz ovaj rad vidjeti gdje se i u čemu susreću filozofija, teologija i medicina, i vidjeli da je možda upravo ljudska patnja mjesto u kojem se susreću ali i bitno razilaze. Patnja pravednika i samo postojanje patnje u svijetu ostaju otvorena pitanja koja se mogu lakše nositi ukoliko se patnja shvati i prihvati kao poziv na novi život, prilika da čovjek preispita sebe i svoj položaj u svijetu. Ona može biti autentično i neiscrпно mjesto dijaloga medicine, teologije i bioetike. Govorili smo u ovom radu o onome što teologija patnje i boli može pružiti bioetici, a neodgovoreno je ostalo pitanje – šta sve bioetika može učiniti za puno stariju teologiju, njenu nauku i pastoral, a što za medicinu! Možda bi dijalog navedenih znanosti mogao pomoći u oblikovanju čovjekova novog odnosa prema ljudskoj patnji u uvjerenju da upravo trpeći čovjek, u svojoj patnji, otkriva svu svoju malenkost i veličinu.

²⁵ Up. Eberhard Schockenhoff, *Etica della vita. Un compendio teologico*, Queriniana, Brescia, 1997.

Theological perception of dignity of life and suffering – a Catholic contribution to bioethics

Summary

A medical perspective of life through quality (health) and theological, through sanctity, are not diametrically opposite life perspective. They meet in bioethics, by integrating their starting points, visions and goals, mutually completing each other through a dialogue, for the sake of preserving life in all its forms.

Thematic-scientific closeness of philosophy, medicine and theology was manifested in ancient times, and is current nowadays. Perception of life (through health and sanctity, *bios* and/or *zoe*), pain (as disease, that is, suffering), a human (as a ruler of the world or a responsible co-creator), a person (as a body and soul, that is, a *God-like* being), a model doctor (as a father, master of life or its guardian), patients (as sick people or as *Christus patiens*), a disease (as punishment for sins up to perceiving disease as a warning and call for a conversion) are just some of the meeting points of the aforementioned sciences that are also crossroads at which they miss each other.

A theological concept of a person, health, suffering, life and dignity that was shaped in moral theology and theological anthropology (personalism) uses its specific aspects to enrich bioethics as a new orientation knowledge and pluriperspectivistic discipline which, by respecting certain sciences, encourages to cooperation and life that is a basic religious, but also a bioethical imperative.

Key words: life, sanctity, suffering, disease, pain, person, dignity, responsibility, conscience, love